

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Кемал Сюлейман Рашид
„ПОЛИТИКО-ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ
БЪЛГАРИЯ И ТУРЦИЯ 1918-1930“

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.2 История и археология

от доц. д-р Петя Борисова Димитрова,
Институт за исторически изследвания към БАН

Кемал Сюлейман Рашид, докторант на самостоятелна подготовка в Нов български университет, е представил на вниманието на Научното жури дисертационен труд, автореферат към него и автобиография.

Дисертационният труд се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и приложения – документи и снимки, с общ обем 224 с. От тях основният текст заема 189 с., списъкът с използвана литература е 9 с., приложенията – 27 с.

За съжаление трябва да започна с една твърде неприятна констатация – в предложената дисертация се наблюдава използване на чужд текст, недопустимо от Закона за развитието на академичния състав в Република България. При това в доста сериозни количества. Докторантът си е позволил да използва неправомерно текстове от книгата на Стефан Великов „Кемалистката революция и българската общественост (1918–1922)“, с. 59-116, което представлява почти цялата глава I от неговата дисертация (с. 34-65), а също от книгата на Ибрахим Ялъмов „История на турската общност в България“, като страници 144-153 са използвани за голяма част от гл. III – § 1 (с. 95-99) и § 2 (с. 101-104), а страници 121-160 и 165-212 – за гл. IV (с. 114-132 и 154-185). А в § 3 от глава III (с. 105-113) срещахме дословно възпроизведени страници от монографията на Ибрахим Татарлъ „Мустафа Кемал Ататюрк, нова Турция, Балканите и светът“ (с. 120-130). При това текстовете от книгите на посочените автори са пренесени в дисертационния труд заедно с бележките под линия, т.е. с цитираните архиви, периодични издания и литература.

Освен тези големи масиви чужд текст, в увода също се забелязват цели абзаци от чужди автори без надлежното цитиране. Това са извадки от материала на Любомир Гутев „Управлението на Андрей Ляпчев“, достъпен на <https://abritvs.com/андрей-ляпчев/>; на Цочо Билярски „За българо-турските отношения до 1925 г.“ (https://sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=311:-1925-&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61); от посочената вече книга И. Татарлъ.

Към тази констатация могат да бъдат прибавени и ред други претенции към дисертационния труд.

Те започват със самия избор на темата и по-конкретно с хронологията, посочена в заглавието. Ако 1918 г. може да се приеме за логична долна граница, свързана с

подписването на примирията след края на Първата световна война, то изборът на 1930 г. за горна граница на изследването е напълно нелогичен, поради което докторантът често или не достига в изложението си до 1930 г., или пък надскача въпросната граница. Причината е, че през 1930 г. не се е случило нищо, заради което тя може да се приеме за логичен завършек на някакъв специфичен период в двустранните отношения. Може би затова в увода липсва задължителната за дисертационни трудове обосновка на хронологическите граници.

Уводът не е лишен и от други недостатъци. В него авторът признава, че избраната тема е добре разработена, но аргументира избора си с това, че *„Отварянето на българските архиви за изследователите, както и вдигането на редица идеологически „табута“ създадоха благоприятни възможности пред изследователите за нови проучвания.“* Съгласявайки се с това твърдение по принцип, бих искала да отбележа, че в предлаганата дисертация нито са използвани нови архивни документи, нито се развенчават идеологически табута. Напротив. Изказът, изложението и изводите на автора преповтарят най-ранните тези в българската историография, а цитираните архивни единици са само малка част от огромния брой архивни документи, които отдавна вече са влезли в научен оборот и са добре известни на професионалните историци. Защо е така, мисля, че вече е ясно от гореказаното.

Историографският преглед до голяма степен представлява компилация от чужди изследвания, при това, както това беше отбелязано, без те да са цитирани. Упоменатото дословно използване на чужди текстове води до ред недоразумения, като например твърдението на автора, че *„в последните години се появяват някои статии и монографични изследвания“*, касаещи разглежданата тема, и сред тях *„по-специално внимание заслужава трудът на Стефан Велков „Кемалистката революция и българската общественост 1918-1922 г.“*. Като изключим това, че авторът е Великов, а не Велков, остава да припомним, че въпросният труд излиза през 1966 г., което трудно може да се впише в днешните ни представи за *„последни години“*. Като *„наскоро“* появила се К. Рашид сочи и излязлата през 2002 г. монография на Ибрахим Ялъмов *„История на турската общност в България“*.

В историографския обзор, а и в самото изложение авторът не показва, че познава изследванията по темата на дисертационния труд, публикувани през последните две десетилетия, като например сборниците *„Турция, Балканите и Европа. История и култура“* (2003), *„Общите граници на разбирателството. България и Турция партньори в XXI в.“* (2009), *„Миграции от двете страни на българо-турската граница: наследства, идентичности, интеркултурни взаимодействия“* (2012) и др. За сметка на това във въпросния обзор виждаме имената на видни представители на българската османистика, като Панчо Дорев, Владимир Тодоров-Хиндалов, Димитър Страшимиров, Димитър Мишев, акад. Иван Снегаров, проф. Борис Недков, проф. Бистра Цветкова, проф. Вера Мутафчиева, проф. Страшимир Димитров, проф. Христо Гандев. За всеки български историк е ясно, че изследователският интерес на подобни заслужили учени и издирвачи на документи е твърде далеч от темата и хронологическия обхват на труда на К. Рашид.

Подобно недоразумение се дължи именно на това, че авторът дословно използва посочената по-горе статия на Ц. Билярски, без да съобрази, че последният разглежда българо-турските отношения в доста по-широк хронологичен и тематичен обхват.

Глави I, III и IV оставям без коментар, доколкото каквито и претенции да се предявяват към тях, то това би следвало да се прави към авторите на оригиналния текст. Само ще отбележа, че при четенето на гл. IV най-неочаквано се появява § 2 „Влиянието на кемализма върху турското малцинство в България“ (с. 142-153), който липсва в съдържанието.

Глава II, която нямам податки (засега!) да причисля към чуждите текстове, е озаглавена „Международното положение и външнополитически акции на двете страни“, без да се посочват хронологически граници. Заглавията на двата параграфа обаче – „Турската делегация на Генуезката конференция“ и „Александър Стамболийски на Генуезката конференция“, доста странно свеждат и „международното положение“, и „външнополитическите акции“ до едно-единствено събитие. Т.е. докторантът дава заявка, че ще се съсредоточи върху една от многото конференции, състояла се през пролетта на 1922 г., и че ще игнорира абсолютно всички други „външно политически акции“, както предпочита да ги нарича, без да става ясно кое е наложило този избор.

Разбира се, това е неосъществимо при така формулираното заглавие на главата. Затова и двата параграфа преразказват хаотично различни исторически събития. Първият разглежда отношенията между Турция и РСФСР, между съветската делегация в Генуа и канцлера на Ваймарската република. Описани са срещите на съветските делегати с италианския министър-председател, представени са споразуменията между Съветска Русия и Германия, постигнати по време на конференцията, както и подписаният от тях Рапалски договор, който докторантът е сметнал за необходимо да цитира в неговата цялост. След това К. Рашид се връща назад във времето и цитира отново в цялост текста на подписания през пролетта на 1921 г. Договор за приятелство и братство между Турция и Съветска Русия, който той смята за „израз на тяхното приятелство и сътрудничество срещу империалистическите държави“. След това е разгледан и Турско-съветският договор за приятелство и неутралитет от 1925 г. и удължаването на срока на същия през 1929 г. Авторът се увлича и разяснява посещението на И. Инънюн в Москва през 1932 г., продължаването на договора за приятелство между двете държави през 1935 г., след което ни запознава с турско-италианските и турско-английските отношения и подробно ни информира за решаването на Мосулския въпрос. Както виждаме, от една страна, изложението надхвърля хронологичните граници на изследвания период, а от друга, изключва ред международни конференции и срещи, които пряко касаят изследваната тема като например конференцията в Сан Ремо, преговорите, водени по време на първия и втория етап на конференцията в Лозана, и т.н.

Не по-различна е картината и в § 2. Макар в началото докторантът да ни запознава с това, че А. Стамболийски е имал за цел да постави пред конференцията в Генуа въпросите, свързани с българските териториални интереси в Тракия и осигуряването на

териториален излаз на Егейско море, намаляването на репарациите и въпросите свързани с бежанците, той не се връща в изложението си нито веднъж на тези въпроси. Вместо това ни разказва за оживените контакти на Стамболийски с Хр. Раковски, които стават причина съседните на България държави, също както Англия и Франция, да се съмняват, че между България и болшевиките е постигнато някакво тайно споразумение.

Като цяло, и в двата параграфа авторът не засяга темата за българо-турските политически или дипломатически отношения.

Списъкът с използвана литература, приложен към дисертационния труд, изобилства от имена и заглавия, които не са цитирани в изложението нито веднъж. Това може да се обясни, от една страна, с факта, че голяма част от включените в използваната литература изследвания нямат отношение към разглежданата проблематика и към заявената хронология. Например монографията на К. Манчев и В. Бистрицки „България и нейните съседи 1931-1939“, на Л. Петров „България и Турция, 1931–1941“, на А. Тошев „Балканските войни. II“ и ред други, както и някои статии – на Т. Влахов „Турско-българските отношения през 1913–1915“, на К. Пеева „Пътят до Солунската спогодба и ролята на турската дипломация в междубалканските отношения“.

От друга страна обаче, в списъка фигурират заглавия като „Стамболийски и Ататюрк за българо-турските взаимоотношения“ – един сборник статии, в който практически всички изследвания разглеждат темите, на които е посветена гл. I от дисертационния труд, които също не са цитирани. Към гл. I имат отношение и студиите на М. Куманов „Възстановяване на дипломатическите отношения между България и Турция (1923–1925)“ и на К. Пеева „Турция във външната политика на Александър Стамболийски (1920-1923)“, които не само не са цитирани нито веднъж, но и от изложението на докторанта по нищо не личи, че ги е чел. Защото в противен случай К. Рашид не би възпроизвеждал неясноти, неточности и пропуски, допуснати в по-ранни публикации, които Куманов и Пеева аргументирано допълват и коригират.

В списъка намираме и несъществуваща монография на Д. Косев „Външна политика на правителството на БЗНС при управлението на Андрей Ляпчев 1926–1931“. Оставям подобно заглавие без коментар.

В заключение смятам, че предлаганият за защита текст **не отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и не притежава необходимите качества да бъде защитен като дисертационен труд**. Затова ще гласувам **против** присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Кемал Сюлейман Рашид.

7.10.2020

П. Димитрова